



**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА**  
**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА**  
**ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

---

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Рішення вченої ради університету  
29 жовтня 2020 року,  
Протокол № 5

Перший проректор

\_\_\_\_\_ О.М. Омельчук  
(підпис) (ініціали, прізвище)

29 жовтня 2020 року

М.П.

**РОБОЧА ПРОГРАМА**  
**навчальної дисципліни**  
**«ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ»**  
для підготовки на першому освітньому рівні  
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра  
за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування  
галузі знань 07 Управління та адміністрування

м. Хмельницький  
2020

## ЗМІСТ

Стор.

1.	Опис навчальної дисципліни		2
2.	Заплановані результати навчання		3
3.	Програма навчальної дисципліни		5
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни		9
	4.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	9
	4.2.	Аудиторні заняття	10
	4.3.	Завдання для самостійної роботи студентів	11
5.	Методи навчання та контролю		11
6.	Схема нарахування балів		11
7.	Рекомендована література		12
	7.1.	Основна література	12
	7.2.	Допоміжна література	13
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		14

### 1. Опис навчальної дисципліни

- |  |  |
|--|--|
| 1. Шифр і назва галузі знань                       | – 07 Управління та адміністрування                                   |
| 2. Код і назва спеціальності                       | – 072 Фінанси, банківська справа та страхування                      |
| 3. Назва спеціалізації                             | – немає  |
| 4. Назва дисципліни                                | – Історія політичних і правових учень                                |
| 5. Тип дисципліни                                  | – вибіркова  |
| 6. Код дисципліни                                  | – ЗПВ 2.2.   |
| 7. Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна | – перший   |
| 8. Ступінь вищої освіти, що здобувається           | – бакалавр   |
| 9. Курс / рік навчання                             | – другий   |
| 10. Семестр  | – третій   |
| 11. Обсяг вивчення дисципліни:                     |  |
| 1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)         | – 3,0 / 90   |
| 2) денна форма навчання:                           |  |
| аудиторні заняття (годин)                          | – 44   |
| % від загального обсягу                            | – 49   |
| лекційні заняття (годин)                           | – 26   |
| % від обсягу аудиторних годин                      | – 59   |
| семінарські заняття (годин)                        | – 18   |
| % від обсягу аудиторних годин                      | – 41   |
| самостійна робота (годин)                          | – 46   |
| % від загального обсягу                            | – 51   |
| тижневих годин:                                    |  |
| аудиторних занять                                  | – 2,5  |
| самостійної роботи                                 | – 2,5  |
| 3) заочна форма навчання:                          | не передбачена   |
| 12. Форма семестрового контролю                    | – екзамен  |
| 13. Місце дисципліни в логічній схемі:             |  |
| 1) попередні дисципліни                            | – ЗПО 1. Історія України;<br>ЗПО 8. Історія економіки та економічної |

2) супутні дисципліни	думки;
3) наступні дисципліни	– ЗПВ 2.1. Політологія
	– ЗПО 11. Філософія; ППВ 3.1. Основи господарського права, ППВ 3.2. Фінансове право, ППВ 3.3. Основи конституційного права
14. Мова вивчення дисципліни	– українська.

## 2. Заплановані результати навчання

<b>Програмні компетентності, які здобуваються під час вивчення навчальної дисципліни</b>	<p style="text-align: center;">Загальні компетентності</p> <p>ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.  ЗК 02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.  ЗК 07. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.  ЗК 13. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена громадянського (вільного демократичного) суспільства, усвідомлювати його цінності та необхідність сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.  ЗК 14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p style="text-align: center;">Спеціальні компетентності</p> <p>СК 10. Здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення.  СК 11. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку.</p>
<b>Результати навчання</b>	<p>ПР 1. Знати та розуміти економічні категорії, закони, причинно наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем</p> <p>ПР 19. Виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань.</p> <p>ПР 21. Розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.</p> <p>ПР 22. Знати свої права і обов'язки як члена суспільства, розуміти цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p>

<b>Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:</b>
<b>1. Знання</b> <i>(здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо)</i>
1.1) понятійно-категоріальний апарат дисципліни, основні світові та вітчизняні політологічні та правничі школи, концепції, напрямки;

1.2) сутність та історичні концепції політики, політичних відносин і процесів;
1.3) основні способи та історичні типи праворозуміння, його природні та соціальні витoki;
1.4) історію становлення і розвитку ідеї права, закону, держави, головних державно-правових інститутів у процесі формування людської цивілізації;
1.5) провідні напрямки розвитку світового політичного процесу, геополітичні умови, місце, роль і статус України в сучасному світі.
<b>2. Розуміння</b>
<i>(здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань)</i>
2.1) пояснювати складність і суперечності історичного процесу розвитку знань про державу і право, політику та політичні процеси;
2.2) розкривати зміст найбільш передових концептуальних та методологічних аспектів в галузі теорії права та політології;
2.3) інтерпретувати вплив політико-правових доктрин на сучасну правничу та політичну практику;
2.4) розуміти на сутності основних політичних та правових інститутів, норм фундаментальних галузей права;
<b>3. Застосування знань</b>
<i>(здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач)</i>
3.1) формувати та відстоювати власну політичну та громадянську позицію, спираючись на історичні аспекти політологічних та правничих учень;
3.2) вести дискусії з позицій високих норм етики, політичної та правової культури;
3.3) використовувати здобуті знання при аналізі сучасних політичних та правових подій;
3.4) на основі історико-правових знань прогнозувати розвиток суспільно-політичних змін, правосвідомості та правового життя в Україні й світі
<b>4. Аналіз</b>
<i>(здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних)</i>
4.1) виокремлювати політологічні та правничі знання, необхідні задля діяльності у фінансовій сфері;
4.2) демонструвати здатність розбивати інформацію на компоненти, зокрема, під час вивчення рекомендованих першоджерел;
4.3) змістовно аналізувати основні історичні етапи становлення світової та вітчизняної політичної та правової думки;
4.4) здійснювати критичний аналіз реакційних доктрин і теорій, розрізняти їх якісну відмінність від прогресивних надбань людства.
<b>5. Синтез</b>
<i>(здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю)</i>
5.1) поєднувати елементи політичних та правових знань в єдине ціле з метою формування власної громадянської позиції;
5.2) інтегрувати та використовувати знання з інших дисциплін при вивченні історії політичних і правових учень;
5.3) вільно володіти категоріальним базисом історії політичних і правових учень для взаємодії політологічних та правових теорій з іншими галузями соціального знання;
5.4) обґрунтовувати необхідність знань з історії політичних і правових учень для фахівців з фінансів, страхування та банківської справи;

5.5) пропонувати шляхи підвищення власної політичної та правової культури, розвитку здатності вирішувати суспільні проблеми комплексно, навичок критичного мислення в процесі самоосвіти та самовдосконалення;
5.6) узагальнювати соціально важливу інформацію на основі використання різноманітних джерел такої інформації, орієнтуватися у питаннях внутрішньої та зовнішньої політики та розбудови правової держави.
<b>6. Оцінювання</b>
<i>(здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі)</i>
6.1) оцінювати значення знань тем з курсу «Історія політичних і правових учень» для формування високого рівня політичної, правової та професійної культури фінансиста;
6.2) порівнювати внесок зарубіжних та вітчизняних вчених у скарбницю світової політичної та правової думки;
6.3) пояснювати відмінності між різними політико-правовими доктринами, оцінювати їхній вплив на сучасну політичну та правову практику;
6.4) вибирати серед різноманіття політичних та правових думок та поглядів окремі положення, важливі для формування власної громадянської позиції, особистісного та професійного самовдосконалення та самовираження;
6.5) розуміти сутність сучасних політико-правових концепцій та її значення в модернізації суспільства;
6.6.) на основі історико-правових знань прогнозувати розвиток суспільно-політичних змін, правосвідомості та правового життя в Україні й світі.
<b>7. Створення (творчість)</b>
<i>(здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатомірності та альтернативності сучасної культури)</i>
7.1) виробити власне ставлення до сучасного політичного та правового розвитку суспільства як до процесу, зумовленого історичними та соціальними обставинами, що невинно змінюються; внутрішню готовність до змін; здатність прогнозувати політичні і соціальні події та явища, формувати власну активну громадянську позицію та обстоювати її;
7.2) брати участь в політичних дискусіях, виборчих кампаніях, масових і групових політичних опитуваннях;
7.3) готувати повідомлення на актуальні політичні та правові теми, давати аргументовані коментарі стосовно політичної чи правової події;
7.4) творчо використовувати зміст основних першоджерел і провідні наукові концепції при аналізі сучасних соціально-політичних проблем.

### **3. Програма навчальної дисципліни**

#### **Тема 1. Предмет і методи історії політичних і правових учень**

Предмет історії політичних і правових учень. Її місце в системі суспільних наук. Поняття та співвідношення політичних вчень, доктрин, програм, теорій, ідей, поглядів. Методологічні підходи до пізнання історико-правових явищ. Методи історії правових і політичних учень. Джерела історії правових і політичних учень. Суспільно-політичні, правові, філософські трактати, історико-правові пам'ятки, нормативні акти. Періодизація історії правових і політичних учень. Структура курсу. Парадигми в історії правових і політичних учень. Сучасні теорії пізнання права та держави.

#### **Тема 2. Політичні та правові вчення у давнину**

Загальна характеристика правової і політичної думки в державах Стародавнього Сходу. Політичні і правові вчення Стародавнього Єгипту. Політична і правова думка Стародавньої Індії. Походження політичної влади. Правові вчення Стародавнього Китаю. Правові і політичні вчення в Стародавньому Ізраїлі. Вплив єгипетської, асирійської та

вавилонської правової і політичної думки. Біблія (Старий Заповіт) як джерело правових принципів для іудеїв та християн. Загальна характеристика політичних і правових вчень Греції. Політичні і правові ідеї Сократа. Форми державного устрою. Критика демократії. Проекти ідеальної держави Платона. Політика як царське мистецтво. Вплив місцевості, клімату і землі на державний устрій. Трактати Аристотеля як джерело політико-правових вчень античності. Держава як політичне спілкування вільних і рівних людей. Держава – продукт природного розвитку. Правильні та неправильні форми держави. Відмінність права і закону. Законодавство як частина політики. Політико-правові ідеї епохи еллінізму. Епікур. Мета державної влади – забезпечення безпеки громадян. Грецький стоїцизм. Значення грецької правової і політичної думки для європейської цивілізації. Основні напрямки політичної і правової думки у Давньому Римі. Цицерон про форми правління. Влада народу як “безумство і безчинство натовпу”. Природне право як вищий, істинний закон. Римські стоїки. Римські юристи. Основоположник світської юриспруденції Гней Флавій. Закони XII таблиць, право понтифіків, коментарі до едиктів міського претора як джерела правових ідей. Етичні засади римського права. Роль римської правової думки у формуванні європейської правової науки та системи законодавства. Виникнення політичних і правових ідей християнства. Новий Заповіт (Євангеліє) як джерело політико-правових ідей християнства. Політичні і правові ідеї у творах ранньохристиянських мислителів. Зародження теоретичних доктрин. Вплив ранньохристиянської правової та політичної правової думки на політико-правові вчення Середньовіччя та Нового і Новітнього часу.

### **Тема 3. Політико-правові вчення епохи Середньовіччя**

Християнство як джерело правових і політичних ідей. Автократизм. Звід законів Юстиніана як джерело правових ідей і доктрин. Правовий статус особи: вільного і раба. “Непогрішність давнини” – знаменита формула Юстиніана та її правове значення. Вплив візантійських політико-правових доктрин на розвиток правових ідей в Русі-Україні, зокрема на правові погляди Ярослава Мудрого і Володимира Мономаха Політичні і правові вчення в Європі у період Середньовіччя. Три етапи розвитку Європейської середньовічної правової і політичної думки. Символічність політичної і правової думки цього періоду. Тома Аквінський. Види законів. Елементи державної влади: суть, походження, використання. Значимі форми держави – інтерпретація Т. Аквінським аристотелівської класифікації. Політико-правове вчення М. Падуанського. Структура трактату “Defensor Pacis”: світська теорія держави, роль і призначення церкви. Виявлення головної причини конфліктів між церквою і державою. Генезис держави – розвиток із сім’ї як первинного елемента людської асоціації. Трактовка народного суверенітету. Громадянин і громадянське суспільство. Суверен у творі “Defensor minor”. Проблеми уряду, який приводить закони до виконання. Правові погляди середньовічних юристів. Ірнерій з Болонії. Школа глосаторів. Corpus Juris Civilis. Школа постглосаторів (коментаторів). Генрі Брактон і його трактат “Про закони і звичаї Англії”. Похвала законам Англії Джона Фортескью. Перший політико-правовий трактат в Русі-Україні “Слово про Закон і Благодать”, Правда Ярослава чи Руська Правда та політико-правові ідеї, закладені в ній. Політичні і правові ідеї середньовічних еретичних рухів у Європі.

### **Тема 4. Політичні та правові вчення епохи Відродження і Реформації**

Повернення до античних принципів у філософії, політиці і праві. Етапи розвитку правової і політичної думки епохи Відродження: гуманістичний або антропоцентричний, неоплатонічний, натуралістичний та їх характеристика. Політико-правові ідеї європейського гуманізму XIV-XVI ст. Політико-правові ідеї в творі Еразма Ротердамського “Виховання християнського правителя”. Правові і політичні ідеї Реформації. Протиставлення політики богословію. Ідеї Джона Уїкліфа про зверхність короля над духовенством. Мартін Лютер. Держава і право в його системі. Томас Мюнцер як селянсько-плебейський вождь Реформації. Жан Кальвін. Виникнення утопічного соціалізму. Світська теорія про походження і форми

держави Ніколо Макіавеллі. Про завдання і засоби політики, державного управління в його концепції. Ідея сильної централізованої влади. Суть макіавеллізму. Франческо Гвічардіні про народне правління як приховану тиранію. Політичні і правові ідеї - б - тираноборців (монархомахів). Жан Боден про суверенітет як ознаку державної влади взагалі та форми держави. "Очищений" аристотелізм в поясненні держави і права. Жан Боден як апологет абсолютизму та монархії. Родина (сім'я) і держава як "спілкування" родин. Влада глави родини: подружня, батьківська, панська (над рабами і слугами). Види державних утворень: 1. заснованих на нерівності (васальна держава, федерація); 2. заснованих на рівності (конфедерація). Політико-правова концепція Івана Вишенського. Ст. Оріховський-Роксолан про місце влади короля у владному трикутнику.

### **Тема 5. Політичні та правові вчення в Голландії та Англії в період ранніх буржуазних революцій**

Соціально-політична характеристика епохи та її відображення в політичній та правовій свідомості. Юридичний світогляд. Загальна характеристика природничоправової доктрини. Правові вчення в Голландії. Теорія природного права Гуго Гроція. Погляди на походження держави. Вчення про суверенітет влади та його носіїв. Основні ідеї міжнародного права Г.Гроція. Бенедикт (Барух) Спіноза. Основні напрямки політичної і правової думки в період Англійської революції XVII ст. Політичні та правові погляди роялістів. Концепції абсолютизму. Роберт Філмер. Політичні і правові ідеї прихильників парламенту в передреволюційний період. Індепенденти. Правові погляди противників королівського абсолютизму в період революції і протекторату О. Кромвеля. Позиція поміркованих (грандів). Джон Мільтон і Джейм Гарінгтон. Погляд на організацію державної влади. Захист демократичних прав і свобод. Політико-правові погляди левелерів. Джон Лільберн. Природні права за Дж. Лільберном. Особливості його теорії народного суверенітету. Погляди на організацію державної влади. Політико-правові ідеї диггерів. Проект конституції Уїнстенлі. Політико-правове вчення Томаса Гоббса. Його трактат "Левіафан або матерія, форма і влада держави". Теорія природного права, договірне походження держави, форма держави і державний суверенітет. Верховна влада і недопустимість розподілу влади. Право в об'єктивному і суб'єктивному розумінні. Правопорядок і законність.

### **Тема 6. Правові та політичні вчення в Англії епохи Славної революції, Реставрації та становлення конституційної монархії**

Джон Локк і його вчення про державу і право. Теоретичне обґрунтування компромісу 1688 р. "Два трактати про громадянське правління". Природний стан і держава. Теорія розподілу влади. Система конституціоналізму за Дж. Локком. Демократичні течії в англійській політико-правовій думці. Зародження утилітаризму. Єремія Бентам. Принцип корисності в праві, зокрема в кримінальному. Ідея перебудови держави і права на наукових основах та приведення їх у відповідність з природою людини.

### **Тема 7. Політичні та правові вчення епохи Просвітництва в Німеччині, Італії, Україні**

Суспільно-політична характеристика періоду. Ідея побудови юридичної науки на світській основі. С. Пуфендорф, його інтерпретація природного права. Секуляризація політичної теорії. Договори як правова основа держави. Єдина верховна влада як душа держави. Розвиток ідеї звільнення юриспруденції від богослів'я в працях Х. Томазія. Особливості італійської політико-правової думки в епоху Просвітництва. Дж. Віко про циклічність історії та суспільно-політичного розвитку. Фази історичного розвитку: Божественна – з управлінням жерців; героїв – з владою аристократії; людей – з демократичним представництвом та народним суверенітетом. Раціоналістична критика Віко теорії природного права (концепції договірного походження держави). Чезаре Бекарія як

родоначалник класичної школи права. Природничо-правова доктрина Бекарія – індивід відчужує частину свободи для об'єднаної інституції – держави. Кримінально-правові погляди мислителя.

Києво-Могилянська Академія як культурний і духовний центр східних слов'ян. Політико-правові погляди професорів Академії. Політичні і правові погляди Б. Хмельницького та І. Мазепи. “Вивід прав України” П. Орлика. Конституція 1710 року – перша європейська конституція. Ідея розподілу влади та баланс її гілок. Ф. Прокопович, його ідея “філософа на троні” та апологетика абсолютизму. Етичні і правові погляди Григорія Сковороди.

### **Тема 8. Правові та політичні вчення періоду Великої Французької революції**

Соціально-економічні обставини. Політичні і правові погляди Вольтера. Політико-правова доктрина Ш. Монтеск'є. Його вчення про фактори, які визначають характер законодавства. Погляди на форму держави. Визначення політичної свободи. Вчення про розподіл влади. Політико-правове вчення Ж.-Ж. Руссо. Руссо про походження і суть держави. Особливості його договірної теорії походження держави. Теорія народного суверенітету. Поняття “загальної волі” і “волі всіх”. Погляди на організацію державної влади. Руссо про міжнародне право. Політико-правові вчення французького утопічного соціалізму. Жан Мельє про походження політичної влади і її зв'язок з приватною власністю. Шляхи перебудови політичного ладу. Морелі про регламентацію в законі державної влади і державного управління. Політична програма Грекха Бабефа. Його ідеї народної конституції. Наполеон Бонапарт. Політико-правові погляди. Державний устрій і політичний режим за Наполеона. Наполеонівська рецепція римського права. Вплив ідей Великої Французької революції на становлення континентальної системи права.

### **Тема 9. Правові та політичні вчення в США в період боротьби за незалежність**

Загальна характеристика основних напрямків політико-правової думки. “Основні уложення” проголошені в Конституції 1639 р. Політико-правові ідеї періоду боротьби за незалежність і вироблення Конституції. Декларація незалежності, прийнята 4 липня 1776 р. Статті про конфедерацію і вічний союз 1781 р. як джерела політико-правової думки. Політико-правові погляди “федералістів” і їх відображення у вченні Гамільтона. Гамільтон про розподіл влади і його практичне здійснення. Б. Франклін про роль північноамериканських штатів і Англії як двох суверенних і рівноправних частин імперії. Політико-правові погляди Т. Джеферсона. Втілення ідей Т. Джеферсона в “Декларації незалежності” та “Білі про права”. Томас Пейн. Джон Адамс як автор першої фундаментальної праці з питань держави і політичної науки: “В захист конституцій урядової влади в США”.

### **Тема 10. Правові та політичні ідеї класичної німецької філософії**

Суспільні відносини в Німеччині в кінці XVIII – початку XIX ст. і їх відображення в політичній і правовій свідомості. Історична школа права: Густав Гуго, Ф.К. Савіньї. Критика природничо-правової теорії. Право за І. Кантом. Ставлення його до природничо-правової теорії. Правовий лібералізм І. Канта. Особливості його теорії поділу влади і вчення про організацію державної влади. Народ як вища влада за Йоганом Готлібом Фіхте. Георг Вільгельм Фрідріх Гегель. Держава за Гегелем. Внутрішній устрій і структура влади в державі. Влада князя. Урядова влада. Законодавча влада. Станове представництво. Міжнародне право і міжнародні відносини. Неогегеліанські теорії держави і права. Значення гегелівської політикоправової доктрини для формування новітніх поглядів на державу і право. Значення класичної німецької політико-правової думки.



### **Тема 11. Європейська політична та правова думка XIX ст.**

Загальна характеристика суспільно-політичних обставин. “Роздуми про Французьку революцію” Едмунда Бйорка. Критика ним народного суверенітету. Держава, суспільство і право – результат тривалої еволюції і не можуть перебудовуватись волею людей (Е. Бйорк). Політико-правові доктрини лібералізму як основного напрямку політико-правової думки першої половини XIX ст. Політичне вчення Б. Констана. Його інтерпретація теорії розподілу влади. Лібералізм політикоправової доктрини Г. Єлінека. А. Есмен про деспотизм законодавчих зібрань. Його трактат “Загальні засади конституційного права. Особливості правового лібералізму в Англії. Є. Бентам. Політико-правові ідеї в позитивізмі. Огюст Конт про заміну “ретроградної аристократії” і “анархічної республіки” на соціократію. Необхідність світської і духовної влади. Юридичний позитивізм (Джон Остін). К. Бергбом як представник юридичного позитивізму. Захист Джоном Стюартом Міллем лібералізму та індивідуалізму. Герберт Спенсер про функції держави і головну з них – захист від зовнішніх та внутрішніх ворогів. Типи суспільно-політичної організації: воєнний і промисловий. Теорія “надкласової монархії” Л. Штейна. Його законодавча, урядова і князя (монархічна) влади. Політико-правові погляди в неоідеалістичних філософських течіях. Політико-правова доктрина утопічного соціалізму. Анархічні правові та політичні ідеї. Ірраціоналістські філософські течії. Політико-правові ідеї цього напрямку в суспільній думці. Волонтаризм Артура Шопенгауера. Фрідріх Ніцше про “волю до влади”, як силу, що рухає історію. Негативізм до народних мас і демократії. Критика соціалізму як тиранії. Його заклик до вирощування нових пород людей “філософів-законодавців” і послухних людей “низу”. Освальд Шпенглер про соціалізм як суспільство з імперіалістичними цілями. Критика ним демократії, необхідність соціальних антагонізмів між виконавцями і керівниками. Політикоправові ідеї прагматизму.

### **Тема 12. Правові та політичні доктрини в Україні у XIX ст.**

Українська політико-правова думка. Григорій і Василь Полетики. “Руська трійця”. Програмні документи Кирило-Мефодіївського братства і їх значення для розвитку української правової і політичної думки. Ідея політичної незалежності України. Вплив творчості Т. Шевченка на формування національної програми Кирило-Мефодіївського братства. Політико-правове вчення М. Драгоманова. Історія філософії права та Філософія права П. Юркевича. Погляди на суспільство, державу і право Івана Франка. І. Франко про самостійну українську державу. Правові та політичні і погляди В. Подолинського та М. Ковалевського.

### **Тема 13. Правові та політичні вчення XX-XXI ст.ст.**

Правові та політичні ідеї пізнього прагматизму. Теорії “солідаризму” та “інституціоналізму”. Теорія соціальних фракцій Л. Дюгі. Концепція корпоративної держави. Використання її в практиці фашизму. Нормативістська теорія Г. Кельзена. Його міжнародно-правові ідеї. Критика принципу державного суверенітету. Політико-правові ідеї періоду “срібного” віку російської філософії. Правові та політичні ідеї в феноменології. Психологічна теорія права Л. Петражицького. Карл Густав Юнг про “архетипи” свідомості. Політико-правові ідеї в екзистенціалізмі. Соціологічний напрямок в юриспруденції XX ст. Соціологічна теорія права. Соціологія законності. Р. Паунд. “Реалістична” теорія права в США. Школа “вільного права”. Є. Ерліх. Макс Вебер і його трактування соціальної поведінки. “Легітимний порядок”, право, влада і панування за М. Вебером. “Ієрократія” або священний союз як нове соціальне утворення. Національно-демократичні і націоналістичні політикоправові доктрини. Правові та політичні ідеї української національної демократії. М. Грушевський, Д. Дорошенко, С. Петлюра. Правові і державницькі ідеї українського націоналізму. М. Міхновський, Д. Донцов, С. Бандера, Я. Стецько. Суспільно-політичні та правові погляди українських націонал-комуністів. В. Винниченко, М. Скрипник, М.

Хвильовий. Політико-правові ідеї націонал соціалізму. Теорія і практика державно-правової організації. Тоталітаризм. Неофашизм та необольшевізм. Їх правові та політичні концепції. Політико-правові ідеї в релігійних доктринах. Теоретичне підґрунтя європейських політичних і правових наддержавних структур (Рада Європи, Європейська Комісія, Європейський Парламент, Європейська Судова Палата, Європейська Фінансова Палата). Політикоправові ідеї сіонізму. Правові та політичні ідеї ісламського фундаменталізму. Політико-правові ідеї в доктринах держави “загального блага”, “плюралістичної демократії”. Теорія “конвергенції”. Постіндустріальне суспільство, специфіка його держави і права. Зв’язок демократії і “відкритого суспільства”. К. Поппер і його робота “Відкрите суспільство і його вороги”. Дж. Сорос про державу і право. Богдан Гаврилишин про можливість відкритого суспільства в Україні. Римський клуб про демократію. Процес глобалізації і суверенітет держав та загальне благо у праці Г.П. Мартіна та Х. Шумана «Пастка глобалізації». Теоретико-правові та цивілізаційні основи конвергенції романо-германського та англо-американського типу правової системи. Взаємозв’язок та співвідношення мораль-право-політика у П. Рікера («Право і справедливість»).

#### 4. Зміст навчальної дисципліни 4.1. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Предмет і методи історії політичних і правових учень	6	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Політичні і правові вчення у давнину	8	2	4	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Політико-правові вчення епохи Середньовіччя	6	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Політичні і правові вчення епохи Відродження і Реформації	8	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Політичні і правові вчення в Голландії та Англії в період ранніх буржуазних революцій	8	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Правові та політичні вчення в Англії епохи Славної революції, Реставрації та становлення конституційної монархії	6	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-

Тема 7. Політичні та правові вчення епохи Просвітництва в Німеччині, Італії, Україні	8	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Правові та політичні вчення періоду Великої Французької революції	8	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Правові та політичні вчення в США в період боротьби за незалежність	6	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 10. Правові та політичні ідеї класичної німецької філософії	8	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 11. Європейська політична та правова думка XIX ст.	6	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 12. Правові та політичні доктрини в Україні у XIX ст.	6	2	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 13. Правові та політичні вчення XX-XXI ст.ст.	6	2	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
<b>Усього годин</b>	<b>90</b>	<b>26</b>	<b>18</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>46</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>-</b>

#### 4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські (практичні) заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських (практичних) занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 1.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

#### 4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.4. Самостійна робота студентів заочної форми навчання передбачена навчальним планом у формі виконання домашньої контрольної роботи.

4.3.5. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

## 5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдові презентації.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань;

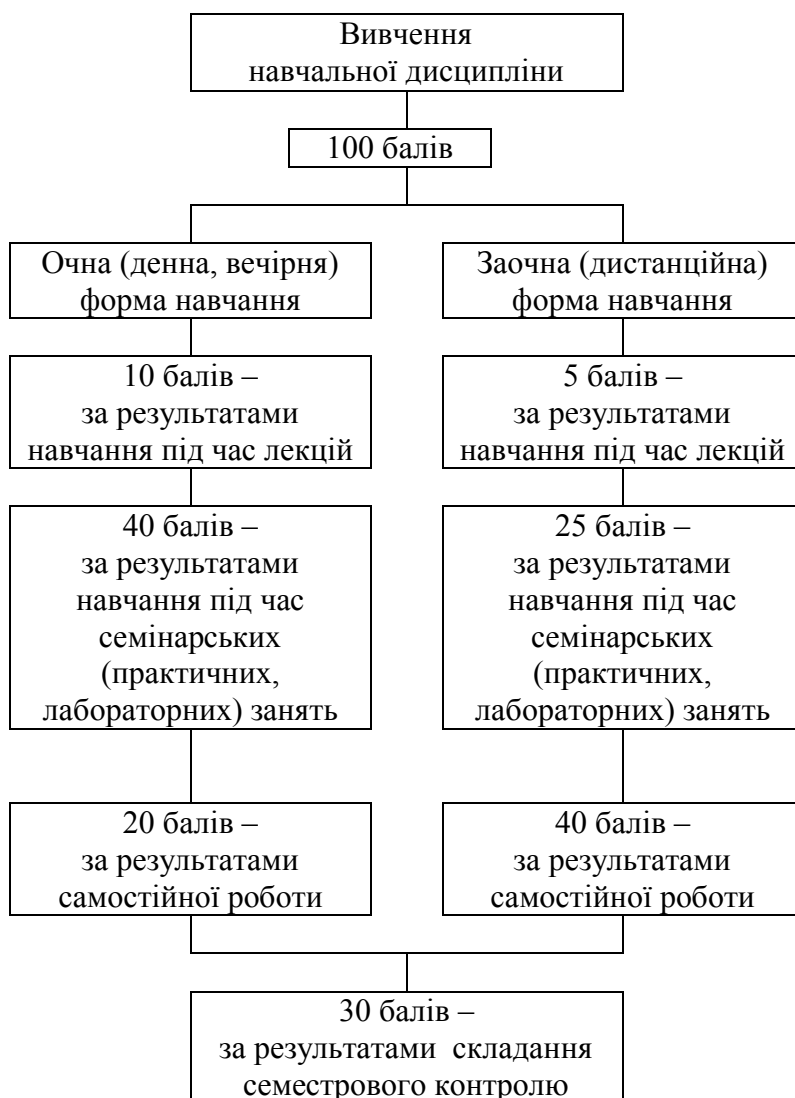
Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

- 1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліцопитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;
- 2) усне або письмове(у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;
- 3) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування;
- 4) захист підготовленого звіту про виконання ІНДЗ;
- 5) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного екзамену. Структура екзаменаційного білету включає три теоретичних питання.

## 6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:



6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

## 7. Рекомендовані джерела

### 7.1. Основні джерела

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навчально-методичний посібник; словник-довідник. Тернопіль: Вид-во ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2015. 242 с.
2. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. 354 с.
3. Марчук В.П., Марчук Г.В. Історія політичних і правових вчень: Навч. посібник. К.: Д П Вид. Дім Персонал, 2009. 480 с.
4. Кирилюк Ф. М. Історія зарубіжних політичних вчень нової доби: Навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 414 с.
5. Іванов І.В., Зозуля Є.В., Туренко О.С. Історія вчень про державу і право. Навчальний посібник. Київ: Видавничий дім "Гельветика", 2018. 308 с.
6. Історія вчень про право і державу. Хрестоматія для юридичних вузів і факультетів. 2-ге видання, допов. і переробл. / За ред. Г.Г. Демиденко. Харків: Факт, 2002. 456 с.
7. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки. К.: Основа, 1997. 380 с.
8. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів : «Новий Світ-2000», 2016. Т. 1. 516 с.
9. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. – Львів : «Новий Світ-2000», 2017. Т. 2. 535 с.
10. Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Хоми Н. М. Львів : «Новий Світ-2000», 2015. 396 с.
11. Карасевич А.О. Європейська політологія // Політологічна енциклопедія : навч. посібник : у 9 т. / А.О. Карасевич, Л. С. Шачковська. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. Т. 2. 560 с.
12. Орач Є.М. Історія політичних і правових вчень : [навчальний посібник]. К.: Атіка, 2005. 560 с.
13. Цюрупа М.В., Ясинська В.С. Історія політичних і правових вчень. К.: Кондор, 2015. 402 с.
14. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: підруч. для студ. вищ.навч. закл. К. : Центр учбової літератури, 2019. 470 с.
15. Шульженко Ф.П., Андрусяк Т. Історія політичних і правових вчень: Навч. посіб. К.: Юрінком, 2001. 346 с.
16. Шульженко Ф.П. Історія політичних і правових вчень: Навч. посіб. К.: Юрінком, 2007. 240 с.

### 7.2. Допоміжні джерела

1. Августин Святий. Сповідь. Київ: Свічадо, 2008. 356 с.
2. Академічна юридична думка / Укладачі: І.Б. Усенко, Т.І. Бондарук; За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: Ін-Юре, 1998. 608 с.
3. Аквінський Тома. Коментарі до Арістотелевої «Політики». Київ: Основи, 2000. 794 с.
4. Антологія української юридичної думки: В 6 т. – К.: Видавничий Дім „Юридична книга”, 2002. – Т. 1: Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права.
5. Аристотель. Нікомахова етика. Київ : «Аквілон-Плюс», 2002. 480 с.  
[http://am.history.univ.kiev.ua/Nikomakhova\\_etyka.pdf](http://am.history.univ.kiev.ua/Nikomakhova_etyka.pdf)

6. Аристотель. Політика. К.: Основи, 2000. 239 с. <http://litopys.org.ua/aristotle/arist.htm>
7. Гегель Г. Основи філософії права, або природне право і державознавство. Київ : Юніверс, 2000. 336 с. <https://www.twirpx.com/file/1350576/>
8. Гоббс Т. Левіафан або Суть, будова і повноваження держави церковної і цивільної. Київ: Дух і Літера 2000. 606 с. <http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/%D0%B3%D0%BE%D0%B1%D0%B1%D1%81.pdf>
9. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. Київ : Т-во "Знання" України, 1991. 43 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001130>
10. Дністрянський С. Загальна наука права і політики. Прага, 1923. <https://diasporiana.org.ua/politologiya/12002-dnistrianskiy-s-zagalna-nauka-prava-i-politiki-t-1/>
11. Костомаров М.І. Закон Божий (Книга буття українського народу). Київ: Либідь, 1991. 36 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0011741>
12. Лок Дж. Два трактати про врядування. К.: Основи, 2001. 265 с. <https://www.twirpx.com/file/1270810/>
13. Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки. Державець. Харків : Фоліо, 2007. 510 с. <http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/Derzhavets.pdf>
14. Міхновський М. Самостійна Україна; Справа української інтелігенції. – Київ : МАУП, 2007. 349 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0008703>
15. Монтеск'є Ш.Л. Про дух законів // Невичерпність демократії. Київ : Український письменник, 1994. 345 с.
16. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ: Основи, 2000. 355 с.
17. Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або Принципи політичного права. Київ : Основи, 2001. 349 с. <http://litopys.org.ua/rousseau/rous.htm>
18. Спіноза Б. Теологічно-політичний трактат. Київ : Фоліо, 2018. 416 с.
19. Франко І. Поза межами можливого // Вивід прав України. – Львів, 1991. [https://library.vspu.edu.ua/polki/franko/poza\\_megamy\\_mogl.pdf](https://library.vspu.edu.ua/polki/franko/poza_megamy_mogl.pdf)
20. Ціцерон М.-Т. Про державу; Про закони; Про природу богів. Київ : Апріорі 2019. 346 с.
21. Юркевич П. Історія філософії права; Філософія права; Філософський щоденник. Вид. Друге. Київ: Український світ, 2000. 752 с.
22. Балух, В.О. Коцур, В.П. Історія Стародавнього Риму. Навч. пос. Чернівці: «Книги – ХХІ», 2005. 462 с.
23. Бернхем, В. Вступ до правової системи США. Київ: Україна, 1999. 343 с.
24. Дейвіс Н. Європа: Історія. Переклад з англійської П. Таращук, О. Коваленко. Київ: Основи, 2012. 678 с.
25. Іваницька, О.П., 2011. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002): навчальний посібник. Вінниця.
26. Проценко О. Лісовий В. Консерватизм: Антологія. Київ: Простір, Смолоскип, 2008. 346 с.
27. Лубський В.І. Мусульманське право: Курс лекцій для студентів вузів. Київ: Вентурі. 1999. 287 с.
28. Орач Є.М. Тищик Б.Й. Римське приватне право. Підручник. Київ: Ін Юре. 2012. 345 с.
29. Ригіна, О.М. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки: Новітній час (1914 – 2008 рр.): Курс лекцій. Дрогобич: Вид-во «Коло», 2011. 346 с.
30. Тищик Б.Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки. Львів: Світ. 2011. 324 с.
31. Тищик Б.Й., 2012. Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.). Текст лекцій. Львів: Вид. центр юрид. Ф-ту ЛНУ ім. Івана Франка, 543 с.
32. Тищик Б.Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918 р.). Львів: Світ, 2013. 446 с.
33. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн: навчальний посібник. Київ: КНЕУ. 2006. 256 с.

34. Орленко В.І. Історія держави і права зарубіжних країн: посіб. для підготовки до іспитів. К.: Ін Юре. 2015. 257 с.
35. Трофанчук, Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела: Навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2008 с.
36. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 432 с.
37. Хома П.М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Київ: Каравела; Львів: Новий Світ-2000; Магнолія плюс. 2015. 453 с.
38. Шевченко, О.О. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник для студентів юридичних вузів та факультетів. Київ: Вентурі. 2008. 462 с.

#### **8. Інформаційні ресурси**

1. <http://elibrary.univer.km.ua/index.php> – електронна бібліотека Хмельницького університету управління та права
4. [http:// www.nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua) – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, електронні фахові видання.
5. <http://www.library.lviv.ua/> – Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника
6. <http://www.dibu.kiev.ua/> – Національна історична бібліотека України
7. <http://www.nplu.org/> – Національна парламентська бібліотека України
8. <http://korolenko.kharkov.com/> – Харківська державна наукова бібліотека України імені В. Короленка
9. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> – Наукова бібліотека ім. В. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка
10. <http://library.lnu.edu.ua/bibl/> – Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка
11. <http://www.ukrbook.net/> – Книжкова палата України імені Івана Федорова
12. <http://www.ipiend.gov.ua/?mid=1> – сайт Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України
13. <http://pravo.biz.ua/> – Електронна юридична бібліотека
14. <http://pravoznavec.com.ua> – Електронна бібліотека юридичної літератури
15. <http://jurisprudence.com.ua> – Юридичний портал
16. <http://www.lawukraine.com> – Каталог українських правових ресурсів

**Розробники робочої програми:**

*Викладачі дисципліни:* Почесний ректор університету, кандидат історичних наук

\_\_\_\_\_ Л.І. Чорний

25 серпня 2020 року

старший викладач кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання

\_\_\_\_\_ І.В. Олійник

25 серпня 2020 року

Схвалено кафедрою філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання

25 серпня 2020 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри \_\_\_\_\_ Л.А.Виговський

25 серпня 2020 року

Декан факультету

\_\_\_\_\_ Т.В. Терещенко

20 жовтня 2020 року

Погоджено методичною радою університету 22 жовтня 2020 року, протокол № 2.

Голова методичної ради \_\_\_\_\_ І.Б. Ковтун

22 жовтня 2020 року

Обліковий обсяг програми – 0,6 ум.др.ар.